

DOI: 10.33310/2518-7813-2019-66-3-216-225
УДК 378.12:371.15(477)

Юрій СКИБА

доктор педагогічних наук, доцент,
головний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України
Київ, 01014 Україна
e-mail: yuri_skiba@ukr.net

ПРОФІЛЬ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДОЦЕНТА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано сучасні вимоги до професійних компетентностей доцента закладу вищої освіти визначених Наказом МОН України "Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів" (від 01 червня 2013 р., № 655) та посадових інструкціях Національного університету водного господарства та природокористування, Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Державного університету технологій, Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут». Встановлено розбіжності у аналізованих документах щодо вимог до претендентів на посаду доцента закладу вищої освіти. Здійснено аналіз зарубіжних практик щодо принципів розроблення та змісту профілів професійних компетентностей викладачів університетів. Розроблено профіль професійних компетентностей доцента закладу вищої освіти відповідно до основних видів професійної діяльності (організаційної, навчальної, наукової та методичної) науково-педагогічного працівника визначених Законом України «Про вищу освіту» (2014).

Ключові слова: доцент, профіль, професійні компетентності, професійні вимоги.

Постановка проблеми та її актуальність.

Забезпечення якості вищої освіти є однією із ключових проблем у Болонському процесі та розбудові Європейського простору вищої освіти. Якість освіти є багатогранною: вона формується за допомогою освітніх програм, наявних ресурсів навчання, освітнього середовища, організації освітнього процесу, глобального, місцевого контекстів та інших чинників. Проте, на нашу думку, вирішальну роль у забезпеченні якості вищої освіти відіграє рівень сформованості компетентностей, досвід, цінності і зобов'язання науково-педагогічного працівника.

Незважаючи на свою значимість, профіль професійних компетентностей науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти як поєднання цінностей і ставлення, професійних та особистих навичок, стратегій поведінки не отримали належної уваги серед вітчизняних науковців і практиків.

Вважаю, що розроблення профілю професійних компетентностей доцента закладу вищої освіти XXI ст., здатного їх розвивати та зміцнювати сприятиме підвищенню якості вищої освіти.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі. Теоретичні основи розроблення професійних стандартів і профілів науково-педагогічних працівників досліджували науковці різних країн, а саме: М. Ларіонова (стратегія професійного розвитку науково-педагогічних працівників); В. Birman, L. Desimone, A. Porter & M. Garet, J. Scheerens (зміст професійного розвитку науково-педагогічних працівників); I. Heller, R. Daehler,

N. Wong, M. Shinohara, W. Miratrix (моделі, методи і форми професійного розвитку); Н. Машукова (сутність і призначення професійних стандартів); О. Горшкова, Л. Фалько (особливості професійних стандартів); Н. Третьякова, В. Федорова (професійні функції науково-педагогічних працівників); В. Блінов, О. Батрова, О. Єсеніна (роль професійних стандартів в оцінюванні професійної підготовки); С. Калашнікова (профіль (рамки компетенцій) керівника-лідера закладу вищої освіти як інтегрований і збалансований набір знанневих, умінневих і поведінкових компетентностей); О. Крилова, О. Даутова (підходи до розроблення профілю компетентностей науково-педагогічного працівника); L. Dominelli, I. Shaw (методологія розроблення докторських програм); Я. Бельмаз, Г. М'ясоїд, О. Кузнецова (міжнародний досвід розроблення професійних стандартів науково-педагогічних працівників); Є. Астахова, І. Драч, С. Калашнікова, А. Кузьмінський (особливості професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи); Л. Юрик, М. Шуякова, П. Сакал (методика відбору претендентів на посаду викладача на основі аналізу компетентностей) та ін.

На основі аналізу наукової літератури встановлено, що дослідники висвітлюють різні аспекти проблеми методології розроблення професійних стандартів і профілів науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти їх структури, змісту тощо. Проте, проблема створення профілю професійних компетентностей доцента закладу вищої освіти Україні залишилася поза увагою дослідників.

Мета статті – проаналізувати вітчизняні освітні нормативні документи щодо змісту вимог до претендентів на посаду доцента закладу вищої освіти відповідно до видів професійної діяльності; з'ясувати зарубіжні практики щодо змісту профілю професійних компетентностей науково-педагогічних працівників; розробити профіль професійних компетентностей доцента вітчизняного закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Профіль компетентностей науково-педагогічного працівника – це сума ключових компетентностей і обумовлених ними здібностей, які характеризують показники професії. Профіль компетентностей – це основа для подальшого професійного і кар'єрного розвитку, а також для оцінювання системи мотивування науково-педагогічних працівників використовуючи оцінки і винагороди [Цит. 13].

Досліджуючи проблему змісту профілю професійних компетентностей науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти О. Крилова, О. Даутова (2016) запропонували розділити його на чотири сегменти, що відповідають сферам професійної діяльності (науково-дослідницька діяльність, професійно-особистісний саморозвиток і соціально-професійна взаємодія і комунікація) і в межах запропонованих сегментів виокремили 16 компетентностей. Наприклад, у сегменті викладацька діяльність – володіння змістом навчальної дисципліни; науково-дослідницька – публікаційна активність; професійно-особистісний саморозвиток – навчання протягом усього життя; соціально-професійна взаємодія і комунікація – управління конфліктами тощо. Автори вважають, що запропоновані компетентності сприятимуть підвищенню якості вищої освіти [5].

Проблема створення професійних стандартів науково-педагогічних працівників широко досліджується і в країнах Європейського Союзу. Як зазначають В. Koster, J. Dengerink [14] у Нідерландах професійний стандарт науково-педагогічних працівників складається з шести різних сфер компетентностей. У своїй праці автори наводять приклади компетентностей та їх складових [14]: міжособистісна – створює безпечну (робочу) атмосферу; педагогічна – створює студентам і викладачам натхненне і стимулююче освітнє середовище; організаційна – при потребі готовність до імпровізації; робота з колегами в організації – активна співпраця з колегами при розробленні та впровадженні місії, візії та політики організації; працювати в більш широкому контексті – бути членом відповідної професійної асоціації та брати активну участь у її діяльності; працювати над власним розвитком – систематично відображати власний педагогічний підхід і (професійну) поведінку щодо студентів, колег та інших.

Компетентності викладача університету Slavik et al., 2012 [Цит. 13] розділено на сім кластерів: галузевий; дидактичний та психодидактичний; навчальний; діагностичний та інтервенційний; соціальний, психосоціальний та комунікаційний; управлінський; професійний і особистісно культурний. Профіль компетентностей викладача університету, розроблений Valica & Rohn (2013) складається лише з чотирьох компонентів: експертні / технічні компетентності; моральні та етичні компетентності; педагогіко-психологічні та дидактико-методологічні компетентності; компетентності саморозвитку [Цит. за 13]. М. Blašková, R. Blaško, A. Kucharíková [13] пропонують при розробленні профілю компетентностей науково-педагогічного працівника виділити такі групи компетентностей: моральна та етична; наукова; авторська; методична; комп'ютерна; технічна (експертна); мотиваційна, рольових моделей поведінки; особистісної зрілості; критично мислення.

Вітчизняними освітніми нормативно-правовими документами у яких відображено професійно-кваліфікаційні вимоги до науково-педагогічних працівників вітчизняних закладів вищої освіти є: Закон України "Про вищу освіту" [2], наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів" [7], Класифікатор професій ДК 003:2010, затверджений наказом Держспоживстандарту України [4], Національна рамка кваліфікацій затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 та ін.

Відповідно до Класифікатора професій ДК 003:2010 посада доцента належить до категорії «Професори та доценти» (код КП 2310.1) [4].

У наказі МОН України "Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів" виокремлено такі компетентності науково-педагогічного працівника [7]: професійна, комунікативна, інформаційна та правова.

Зокрема, у Наказі... (2013) зазначено, що "складовими професійної компетентності науково-педагогічного працівника є: вирішення професійно-педагогічних проблем і типових професійних завдань, які виникають у реальних ситуаціях педагогічної чи науково-педагогічної діяльності; орієнтація на життєвий досвід; морально-етична; володіння освітніми технологіями; технологіями педагогічної діагностики; технологіями психолого-педагогічної корекції; удосконалення та впровадження у практику ідей сучасної педагогіки; методів навчання та викладання навчальних

дисциплін і предметів; створення нових форм навчання; впровадження оціночно-ціннісної рефлексії.

Складовими інформаційної компетентності є: ефективний пошук інформації; структурування інформації, її адаптацію до особливостей педагогічного процесу і дидактичних вимог; формулювання навчальної проблеми різними інформаційно-комунікативними засобами; роботу з різними інформаційними ресурсами, професійними інструментами, готовими програмно-методичними комплексами; використання автоматизованих робочих місць педагогічного та науково-педагогічного працівника в освітньому процесі; самостійна пізнавальна діяльність; готовність до ведення дистанційної освітньої діяльності; використання комп'ютерних і мультимедійних технологій, цифрових освітніх ресурсів в освітньому процесі; ведення документації навчального закладу на електронних носіях.

Комунікативна компетентність містить такі складові: ефективний прямий та зворотній зв'язок з особою, яка навчається; контакт з студентами, батьками (особами, які їх замінюють), колегами; здатність до розроблення стратегії, тактики і техніки взаємодії з людьми; організація спільної діяльності для досягнення певних суспільно значимих цілей; здатність переконувати, стверджувати свою позицію; володіння державною мовою, грамотним усним та писемним діловим мовленням, ораторським мистецтвом, професійним етикетом; навичками публічної презентації результатів роботи; вміннями вибрати відповідні форми і методи презентації.

Правова компетентність – ефективне використання у професійній діяльності законодавчих та інших нормативних документів органів державної влади для вирішення відповідних професійних завдань”[7].

Аналіз зазначених вище компетентностей засвідчив, відсутність диференціації для різних професійних рівнів науково-педагогічних працівників.

З метою виявлення вимог до посади доцента у різних закладах вищої освіти нами здійснено порівняльний аналіз змісту наказу Міністерства освіти і науки України від 01 червня 2013 р., № 665 і посадових інструкцій Національного університету водного господарства та природокористування (НУВГП) [10], Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (НПУ) [12], Державного університету технологій (ДУТ) [9], Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (НАУ «ХАІ») [11] (див. табл.1).

Порівняльний аналіз кваліфікаційних вимог до доцента поданого у Наказі МОН України (2013)

і посадових інструкціях НУВГП, НПУ, ДУТ, НАУ «ХАІ» засвідчив, що у всіх досліджуваних закладах вищої освіти спільною вимогою є наявність у претендента повної вищої освіти, наукового ступеня кандидата або доктора наук, вченого звання доцента або професора. Проте, у НУВГП і НАУ «ХАІ» претенденти на посаду можуть мати вчене звання старшого наукового співробітника або старшого дослідника. Водночас в досліджуваних закладах вищої освіти встановлено відмінності щодо наявності стажу педагогічної або наукової педагогічної роботи. Так, у Наказі МОН України (2013) визначено, що претендент на посаду доцента повинен мати стаж науково-педагогічної роботи не менше 3 років, проте у посадових інструкціях НУВГП і ДУТ вимоги до стажу відсутні.

У вищезазначеному Наказі... (2013) передбачено що доцент повинен знати порядок оформлення прав інтелектуальної власності проте, вказана вимога означена тільки у посадових інструкціях НПУ та НАУ «ХАІ». Водночас знання методики професійного навчання передбачена Наказом... (2013) представлено тільки у посадовій інструкції НУВГП.

Наказом визначено, що контролювати якість проведення викладачами кафедри всіх видів навчальних занять повинен доцент. Вважаємо, що функцію контролю насамперед покладено на завідувача базового структурного підрозділу закладу вищої освіти, а не безпосередньо на доцента кафедри.

Наказом... (2013) визначено, що доцент має володіти педагогічною майстерністю, нормами педагогічної етики, моралі, проте ці вимоги відсутні у посадовій інструкції НУВГП.

Основні вимоги до методичної роботи для претендентів на посаду доцента досліджуваних закладів вищої освіти є подібними, за винятком НАУ «ХАІ» в якому в посадовій інструкції передбачено вимогу брати участь у розробленні та впровадженні системи управління якістю та безперервному удосконаленні її результативності та ефективності.

Всі інші вимоги до вмінь з організаційної, навчальної, методичної, наукової і виховної роботи доцента досліджуваних закладів вищої освіти відносно відповідають вимогам Наказу МОН України [7].

Нині в країнах Європейського Союзу значна увага надається проблемі вдосконалення викладання і навчання у вищій освіті, а саме розроблено принципи вдосконалення [3] та нові вимоги до претендентів на посаду доцента закладу вищої освіти на засадах компетентнісного підходу.

Важливим є виокремлення принципів розроблення профілю професійних компетентностей

Таблиця 1- Порівняння кваліфікаційних і посадових вимог доцента закладу вищої освіти зазначених у наказі МОН України (від 01 червня 2013 р., № 665) та посадових інструкціях НУВГП, НПУ, ДУТ, НАУ «ХАІ»

№ п/п	Заклад вищої освіти				
	Наказ МОНУ	НУВГП	НПУ	ДУТ	НАУ «ХАІ»
Доцент					
Кваліфікаційні вимоги	Повна вища освіта				
	Науковий ступінь доктора (кандидата) наук, вчене звання професора (доцента). Стаж науково-педагогічної діяльності – не менше 3 років	Науковий ступінь кандидата наук або вчене звання доцента (старшого наукового співробітника), стаж науково-педагогічної роботи	Науковий ступінь доктора (кандидата) наук, вчене звання професора (доцента). Стаж науково-педагогічної діяльності – не менше 3 років	Науковий ступінь кандидата наук відповідного напрямку, вчений звання доцента	Науковий ступінь доктора або кандидата наук (доктора філософії), вчене звання доцента (старшого наукового співробітника / старшого дослідника) або без вченого звання. Стаж науково-педагогічної роботи не менше 3-х (трьох) років
Вимоги до знань					
<i>Знати</i>					
Законодавство та інші нормативно-правові акти України з питань вищої освіти	+	+	+	+	+
Порядок підготовки навчальних планів	+			+	
Методику професійного навчання	+	+			
Методи і способи використання освітніх технологій, зокрема дистанційних	+	+		+	
Оформлення прав інтелектуальної власності	+		+		+
Основи планування, порядок ведення і подання навчальної, методичної та наукової документації		+	+	+	+
Правила з охорони праці та пожежної безпеки	+	+		+	
Вимоги до вмінь					
З навчальної роботи					
Проводити:					
лекції	+	+	+	+	+
лабораторні	+	+	+	+	+
практичні	+	+	+	+	+
семінарські	+	+	+	+	+
Контролювати навчальну і самостійну роботу студентів	+	+	+	+	+
Контролювати якість проведення викладачами кафедри всіх видів навчальних занять	+		+		
Володіти педагогічною майстерністю			+	+	+

Закінчення табл. 1

№ п/п	Заклад вищої освіти				
	Наказ МОНУ	НУВГП	НПУ	ДУТ	НАУ «ХАІ»
З науково-дослідницької роботи					
Керувати курсовими роботами	+		+	+	
дипломними проектами	+		+	+	
Проводити конференції, симпозиуми, кругли столи, форуми			+		+
Керувати науковою роботою студентів		+		+	+
Виконувати у науково-дослідницьку тематику кафедри		+		+	+
Керувати підготовкою науково-педагогічних кадрів			+	+	
Виконувати науково-дослідницьку діяльність за рахунок грантів					+
Підвищувати професійний рівень, наукову кваліфікацію	+	+			+
З методичної роботи					
Володіти методикою професійного навчання	+		+		
<i>Розробляти:</i>					
навчальні плани				+	
навчальні програми	+	+	+	+	
робочі програми	+	+	+	+	+
методичні рекомендації	+	+	+	+	+
<i>Здійснювати написання:</i>					
курсів лекцій			+		
підручників	+	+	+	+	+
навчальних посібників	+	+	+	+	+
словників			+		
Володіти нормами педагогічної етики, моралі	+				+
Надавати методичну допомогу асистентам і викладачам				+	
Приймати участь у розробленні та впровадженні системи управління якістю та безперервному удосконаленні її результативності та ефективності					+
З вихованої роботи					
Організувати заходи	+		+	+	
Здійснювати профорієнтаційну роботу		+	+	+	+
Інструктувати студентів з дотримання правил з охорони праці і пожежної безпеки	+	+	+		+

науково-педагогічного працівника. У науковій літературі існують різні підходи до цієї проблеми. Так, в основу розроблення Європейського профілю професійної компетентності викладачів-мовців покладено такі принципи й ідеї [6, с.4-6]:

- принцип орієнтування на компетентності. Цей принцип відбиває, зокрема, активну методичку у вивченні, викладанні й оцінюванні.
- акумулятивний характер дескрипторів, що використовуються для моніторингу процесу професійного розвитку вчителя-мовця.
- принцип самооцінки та зовнішнього оцінювання – для заохочення та стимулювати вчителів до самооцінки та професійного розвитку. А для зовнішніх експертів є додатковим інструментом для визначення потреб у підвищенні кваліфікації вчителів-мовців і гарантування якості навчання.
- принцип рефлексії – дає можливість усвідомити свої прогалини і потреб у підвищенні кваліфікації.
- принцип багатомовності. При навчанні мови вчитель зважає на індивідуальні осо-

бливості та потреби учнів, та має враховувати їхню багатомовність.

- потреба у постійному професійному зростанні. Це надійний інструмент для визначення потреб вчителів у підвищенні кваліфікації, у професійному поступі й самозростанні.
- відкритість профілю можливість доповнюватися новими категоріями та дескрипторами, адаптуватися до різних контекстів для розвитку й удосконалення.

Здійснивши аналіз вищезазначених принципів, вважаємо, що для розроблення профілю професійних компетентностей доцента закладу вищої освіти можуть бути використані, такі як: орієнтування на компетентності; акумулятивності дескрипторів; самооцінки та зовнішнього оцінювання; рефлексії; постійного професійного зростання; відкритості профілю.

Здійснений аналіз наукових джерел дав змогу виявити спільні підходи і принципи розроблення професійного стандарту та створити профіль професійних компетентностей доцента закладу вищої освіти (див. табл. 2)

Таблиця 2 – Профіль професійних компетентностей доцента закладу вищої освіти України

<i>Сфера діяльності – Організаційна</i>	<i>Компетентності</i>
	Здатність до здійснення освітнього процесу
	Здатність до планування заходів для досягнення власних цілей щодо професійного розвитку
	Здатність до усвідомлення потреби в саморозвитку з метою набуття додаткових професійних компетентностей
	Здатність до використання/поширення інновацій у науково-педагогічній діяльності
<i>Дескриптори НРК:</i>	
Знання	Проектувати технологію саморозвитку з метою набуття додаткових професійних компетентностей
Вміння	Планувати заходи для досягнення власних цілей щодо професійного розвитку
Комунікація	Спілкуватися зі студентами у сфері своєї професійної діяльності
Автономія та відповідальність	Розробляти інновації в організації освітнього процесу
<i>Сфера діяльності – Навчальна</i>	<i>Компетентності</i>
	Здатність визначати мету і завдання освітнього процесу коригувати його шляхом зіставлення проміжних результатів із запланованими
	Здатність враховувати у практичній діяльності сучасні тенденції викладання у вищій освіті
	Здатність розробляти та впроваджувати освітні програми з використанням інструментів Європейського простору вищої освіти
	Здатність розробляти та впроваджувати засоби діагностики та оцінювання результатів навчання
<i>Дескриптори НРК</i>	
Знання	Встановлювати сучасні тенденції викладання у вищій освіті і враховувати у практичній діяльності

Продовження табл. 2

Вміння	Розробляти сучасні методи, засоби і технології викладання та оцінювання результатів навчання у вищій освіті
	Розробляти нові принципи і методи викладання у вищій освіті
Комунікація	Спілкуватися зі студентами, колегами у сфері своєї професійної та наукової діяльності
Автономія та відповідальність	Розробляти та впроваджувати засоби діагностики та оцінювання результатів навчання
	Розробляти та впроваджувати освітні програми з використанням інструментів Європейського простору вищої освіти
	Оцінювати власні результати застосування засобів педагогічного впливу для забезпечення якості вищої освіти
Сфера діяльності – Дослідницька	Компетентності
	Здатність до визначення наукової проблеми, обґрунтування її актуальності, мети завдань тощо;
	Здатність до опрацювання нормативно правових та наукових джерел для визначення шляхів ефективно її розв'язання;
	Здатність до розроблення концепції дослідження;
	Здатність до розроблення системи завдань дослідження для реалізації гіпотези дослідження;
	Здатність до апробації розроблених систем, завдань для реалізації гіпотези та основних ідей дослідження;
	Здатність до оцінювання ефективності розроблених концепцій, теорій, моделей, умов для реалізації основних ідей дослідження;
	Здатність до підведення підсумків; формулювання висновків наукового дослідження
	Здатність проводити експертизу навчальних матеріалів, методичних розробок, навчальних посібників, підручників тощо
Дескриптори НРК	
Знання	Інтегрувати закони різних наук в освітній процес зі ступенем глибини достатнім рівнем узагальнення для обґрунтування ефективних рішень у нестандартних умовах
Вміння	Вирішувати професійні завдання шляхом самостійного перетворення та використання типових методів діяльності в нестандартних умовах для отримання нових результатів
	Оцінювати ефективність розроблених концепцій, теорій, моделей, умов для реалізації основних ідей дослідження
Комунікація	Спілкуватися в діалоговому режимі з широкою науковою спільнотою та громадськістю в певній галузі професійної діяльності
	Відстоювати власну позицію
Автономія та відповідальність	Приймати рішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування
	Розвивати теорію і практику дослідницької діяльності
Сфера діяльності – Методична	Компетентності
	Здатність використовувати сучасні методи, засоби і технології викладання та оцінювання результатів навчання у вищій освіті
	Здатність визначати переваги та обмеження сучасних теорій та практики викладання і навчання у вищій освіті
	Здатність розробляти нові принципи і методи викладання у вищій освіті
	Здатність до проведення майстер-класів, тренінгів тощо
	Здатність вивчати і впроваджувати передовий досвід організації освітнього процесу
Дескриптори НРК	
Знання	Пояснювати сучасні теорії викладання і навчання у вищій освіті, визначати їх переваги та обмеження
Вміння	Інтегрувати сучасні методи, засоби і технології викладання та оцінювання результатів навчання у вищій освіті в освітній процес

Закінчення табл. 2

	Впроваджувати передовий досвід організації освітнього процесу
Комунікація	Узгоджувати свої дії та інтереси з діями інших людей
	Відстоювати власну думку
Автономія та відповідальність	Розробляти нові принципи і методи викладання у вищій освіті Відповідати за науковий рівень розробленої теорії і практики методичної роботи
Ціннісні компетентності	
Компетентності	
Здатність до усвідомлення системи цінностей.	
Здатність володіти собою, моделювати власну поведінку	
Здатність узгоджувати свої дії та інтереси з діями інших людей	
Готовність до компромісу	
Дескриптори	
Дотримуватися високих моральних принципів (принциповість, відповідальність, доброзичливість, чесність, щирість і чемність тощо)	
Володіти собою, моделювати власну поведінку	
Узгоджувати свої дії та інтереси з діями інших людей	
Толерантність, готовність до компромісу	
Володіти особистісними якості як організованість, пунктуальність, ініціативність, працелюбність	

Висновки. Отже, здійснений аналіз освітніх нормативних документів та посадових інструкцій досліджуваних закладів вищої освіти дозволив виявити відмінності у вимогах до претендентів на посаду доцента. На нашу думку, це пов'язано з поліфункціональністю професійної діяльності науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти та змінністю вимог до компетентностей. На основі проаналізованих вітчизняних та зарубіжних нормативно-правових документів щодо компетентностей науково-педагогічного працівника нами розроблено профіль професійних компетентностей доцента закладу вищої освіти. З метою узагальнення вимог до доцентів закладів вищої освіти нами розроблено його профіль професійних компетентностей. В основу розроблення профілю професійних компетентностей покладено такі принципи, як орієнтування на компетентності; акумулятивності дескрипторів; самооцінки та зовнішнього оцінювання; рефлексії; постійного професійного зростання; відкритості профілю. Розроблений профіль професійних компетентностей доцента закладу вищої освіти охоплює основні види професійної діяльності (організа-

ційної, навчальної, наукової та методичної) визначені Законом України «Про вищу освіту». Вважаємо, що розроблений профіль професійних компетентностей доцента закладу вищої освіти може застосовуватися для: визначення єдиних вимог до змісту та рівня професійної компетентності; визначення та підтримки єдиних вимог до умов праці та якості професійної діяльності; визначення змісту професійної кваліфікації; проведення атестації професійної кваліфікації та професійної діяльності; розроблення професійних стандартів; розроблення програм підготовки та професійного розвитку; індивідуальної траєкторії розвитку різних видів компетентностей доцента або його кар'єрного зростання.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми професійних стандартів науково-педагогічних працівників. Подальшого дослідження та вивчення потребують питання змісту професійних компетентностей професорів закладів вищої освіти, удосконалення системи професійного розвитку та професійної підтримки різних категорій науково-педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. – URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0611323-12
2. Закон України "Про вищу освіту" : чинне законодавство : (офіційний текст). – К.: Паливода А.В., 2014. 20 с. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
3. Калашнікова С. Розвиток ЄПВО: виклики і перспективи. Презентація. Інститут вищої освіти НАПН України. 18 жовтня 2018.
4. Класифікатор професій ДК 003:2010, затверджений наказом Держспоживстандарту України та ін. – URL: https://buhgalter911.com/uk/spravochniki/klassifikatory/statisticheskie-klassifikatory/klasifikator-profesiy-kp-950586.html

5. Крылова О. Н., Даутова О. Б. «Профиль компетенций» преподавателя высшей школы как инструмент его профессионального развития. *Человек и образование*. 2016. № 2 (47). С. 11-15. URL: profil-kompetentsiy-prepodavatelya-vysshey-shkoly-kak-instrument-ego-professionalnogo-razvitiya.pdf.
6. Матева Г., Вітанова А., Ташевська С. Європейський профіль професійної компетентності вчителя-мовця. Довідник. Консультант-упорядник: Річард Росснер EAQUALS Переклад з нім. Супрун Т. Optima. 11 с.
7. Наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів" від 01 червня 2013 р., № 655. – URL: nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2015.
8. Національна рамка кваліфікацій. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. – URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1341>
9. Положення про кафедру університету Державного університету технологій. 2014. 15 с.
10. Положення про кафедру університету Національного університету водного господарства та природокористування: наказ від 08 лютого 2013 р, № 74 – 2013. – URL: <http://nuwm.edu.ua/struktturni-pidrozdili/navchaljno-metodichnij-viddil/nacionalnij-universitet-vodnogho-ghospodarstva-ta-prirodokoristuvannja>
11. Типова посадова інструкція доцента. Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» Харків, 2016. 11 с.
12. Типова посадова інструкція доцента. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. Київ, 2015. 12 с.
13. Blašková M., Blaško R., Kucharíková A. Competences and Competence Model of University Teachers. *Procedia. Social and Behavioral Sciences*. 2014. № 159 P. 457 – 467. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/82565710.pdf>
14. Koster B. & Dengerink J. J. Professional standards for teacher educators: how to deal with complexity, ownership and function. *Experiences from the Netherlands* 2008. P. 135-149. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02619760802000115?src=recsys>

References

1. Dovidnyk kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii pratsivnykiv. – URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0611323-12
2. Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" : chynne zakonodavstvo : (ofitsiinyi tekst). – K.: Palyvoda A.V., 2014. 20 s. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
3. Kalashnikova S. Rozvytok YePVO: vyklyky i perspektyvy. Prezentatsiia. Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy. 18 zhovtnia 2018.
4. Klasyfikator profesii DK 003:2010, zatverdzhenyi nakazom Derzhspozhyvstandartu Ukrainy ta in. – URL: <https://buhgalter911.com/uk/spravochniki/klassifikatory/statisticheskie-klassifikatory/klasifikator-profesiy-kp-950586.html>
5. Крылова О. Н., Даутова О. Б. «Профиль компетенций» преподавателя высшей школы как инструмент его профессионального развития. *Человек и образование*. 2016. № 2 (47). С. 11-15. URL: profil-kompetentsiy-prepodavatelya-vysshey-shkoly-kak-instrument-ego-professionalnogo-razvitiya.pdf.
6. Матева Н., Витанова А., Ташевська С. Європейський профіль професійної компетентності вчителя-мовця. Довідник. Консультант-упорядник: Річард Росснер EAQUALS Переклад з нім. Супрун Т. Optima. 11 с.
7. Наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів" від 01 червня 2013 р., № 655. – URL: nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2015.
8. Національна рамка кваліфікацій. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. – URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1341>
9. Положення про кафедру університету Державного університету технологій. 2014. 15 с.
10. Положення про кафедру університету Національного університету водного господарства та природокористування: наказ від 08 лютого 2013 р, № 74 – 2013. – URL: <http://nuwm.edu.ua/struktturni-pidrozdili/navchaljno-metodichnij-viddil/nacionalnij-universitet-vodnogho-ghospodarstva-ta-prirodokoristuvannja>
11. Типова посадова інструкція доцента. Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» Харків, 2016. 11 с.
12. Типова посадова інструкція доцента. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. Київ, 2015. 12 с.
13. Blašková M., Blaško R., Kucharíková A. Competences and Competence Model of University Teachers. *Procedia. Social and Behavioral Sciences*. 2014. № 159 P. 457 – 467. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/82565710.pdf>
14. Koster B. & Dengerink J. J. Professional standards for teacher educators: how to deal with complexity, ownership and function. *Experiences from the Netherlands* 2008. P. 135-149. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02619760802000115?src=recsys>

Юрий Скиба. Профиль профессиональных компетентностей доцента высшего учебного заведения Украины

В статье проанализированы современные требования к профессиональным компетентностям доцента высшего учебного заведения, что указаны в Приказе МОН Украины "Об утверждении квалификационных характеристик профессий (должностей) педагогических и научно-педагогических работников учебных заведений" (от 1 июня 2013, № 655) и должностных инструкциях Национального университета водного хозяйства и природопользования, Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова, Государственного университета технологий, Национального аэрокосмического университета имени М. Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт». Установлено различия в рассматриваемых документах относительно требований к претендентам на должность доцента высшего учебного заведения. Осуществлен анализ зарубежных практик принципов разработки и содержания профилей профессиональных компетентностей преподавателей университетов. Разработан профиль профессиональных компетентностей доцента высшего учебного заведения в соответствии с

основными видами профессиональной деятельности (организационной, учебной, научной и методической) научно-педагогического работника в соответствии с Законом Украины «О высшем образовании» (2014).

Ключевые слова: доцент, профиль, профессиональные компетентности, профессиональные требования.

Yurii Skyba. The profile of the professional competences for the associate professor of the higher education institution of Ukraine

The modern requirements for the professional competences of the associate professor of the higher education institution, specified by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine "On Approval of Qualification Characteristics of Professions (Positions) of Pedagogical and Academic Staff of the Educational Institutions" (2013) and job descriptions of the National University of Water Management and Nature Management; National Pedagogical Dragomanov University; State University of Technology, National Aerospace University named after M. Zhukovsky Kharkiv Aviation Institute, are analysed in the article.

The analysis of the educational normative documents and job descriptions of the proper higher education institutions makes it possible to identify differences in the requirements for the candidates for the position of the associate professor. With the accordance to the review of the national and foreign legal documents specifying the competences of the scientific and pedagogical workers, the profile of professional competencies of the associate professor of the higher education institution is developed. The profile of the professional competencies for the associate professor of higher education institution includes the following principles: orientation on competence; cumulative descriptors; self-assessment and external evaluation; reflection and constant professional growth. The profile characteristics can be expanded.

Keywords: associate professor, profile, professional competence, professional requirements.